

Hästen och allemansrätten

Hästen och allemansrätten

Att få vistas tillsammans med hästen i skog och mark är en härlig del av hästlivet. Och att få kliva ut i naturen för att plocka bär och svamp, vandra, paddla eller kanske åka cykel och skidor, är lika underbart som självklart för oss svenskar.

Allemansrätt är ingen lag utan bygger på sedvänjor framväxta genom århundraden. Allemansrätten ger frihet att fritt röra oss över andras marker - under förutsättning att vi uppträder med respekt för naturen, markägare och andra människor som vistas där.

Att ha häst som hobby eller yrke är populärt och vi hästmänniskor är många. Detta medför ett naturligt slitage på naturen. Därför måste vi som sysslar med hästsporter visa stor försiktighet, gott omdöme och hjälpas åt att upprätthålla det fina samarbete vi har med bland andra markägare och naturvänner. Annars finns risken att den unika friheten som allemansrätten ger oss kan komma att inskränkas.

Historik

Allemansrätten är den samlade beteckningen på ett antal sedvänjor med gamla anor. De tillkom i en tid då Sverige ha-de få invånare och levnadsvillkoren var helt annorlunda. Eftersom vägnätet var glesst eller obefintligt uppstod naturligt en sedvänja att ta sig fram över annans mark och att där också slå läger för natten. Färdades man med häst var det tillåtet att låta hästen beta på markerna utmed vägen. I vissa

delar av landet fick man även utfodra dem med hö ur de lador man passerade. Mot slutet av 1800-talet när friluftslivet och turismen började växa fram, fick allemansrätten den innebörd den har idag. Men det var först på 1940-talet ordet allemansrätt började användas i sin nuvarande betydelse.

Frågan om att närmare precisera allemansrättens innebörd genom lagstiftning, har utretts vid flera tillfällen. Senast var under mitten av 1990-talet när det allt vanligare utnyttjandet av allemansrätten i kommersiellt syfte, var föremål för utredning. Utredningarna har inte lett till några lagstiftningsåtgärder. 1974 infördes däremot själva begreppet allemansrätt i lagstiftningen, närmare bestämt i naturvårdslagen, men utan att definieras. Allemansrätten är sedan 1994 grundlagsskyddad genom en bestämmelse i regeringsformen (2 kap. 18 §) men inte heller här är begreppet allemansrätt definierat.

Vad säger lagen?

Allemansrätten är den begränsade rätt var och en har att använda annans fastighet, mark och vatten, främst genom att färdas på den och under en kortare tid uppehålla sig där. Denna rätt gäller trots att ägaren eller den som annars bestämmer över fastigheten, inte gett sitt samtycke till att marken används på det här sättet. Allmänheten får däremot inte ta sig sådana friheter att det skadar eller skapar problem för markägaren eller den som har nyttjanderätten.

Allemansrätten gäller den som färdas till fots, med skidor, cykel eller till häst. Rätten tillkommer den enskilde men kan utövas i grupp. Oavsett hur den utövas gäller att den inte får ge upphov till skada eller olägenhet.

Allemansrätten förpliktigar

Av regeringsformen framgår att alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten. Men den som rör sig i skog och mark är också skyldig att ta hänsyn till sin omgivning. Det gäller såväl till växt och djurliv som till människor, till exempel till andra som ägnar sig åt friluftsliv. Miljöbalken föreskriver att "var och en som utnyttjar allemansrätten eller annars vistas i naturen skall visa hänsyn och varsamhet i sitt umgänge med den" (7 kap. 1 §). Allemansrätten medför på så sätt inte bara rättigheter utan också skyldigheter.

Allemansrätten i brottsbalken

Allemansrättens gränser sätts av bestämmelser i flera lagar, framförallt i brottsbalken. Den som utan lov färdas över tomt, plantering (park eller liknande som inte är tomt) eller annan äga som kan ta skada, kan dömas för tagande av olovlig väg (12 kap. 4 §). Vägar berörs inte av denna bestämmelse men en tomt är alltid skyddad genom bestämmelsen om hemfridsbrott. Intressant i sammanhanget är också brottsbalkens bestämmelser om överkan, som reglerar rätten att ta naturalster som växter och annat, och om olaga intrång.

Organiserad verksamhet

Miljöbalken som trädde i kraft den 1 januari 1999 innehåller några nya bestämmelser som särskilt berör organiserad verksamhet. Det gäller bland annat de allmänna hänsynsregler som var och en ska iakttä så fort det befaras att det kan innebära skada eller olägenhet för miljön eller människors hälsa. Av förarbetena framgår att dessa regler gäller för kommersiellt organiserat friluftsliv med utnyttjande av allemansrätten men även för ideella former av organiserat friluftsliv. Detta innebär bland annat

att en organisatör är skyldig att vidta förebyggande åtgärder och försiktighet för att förhindra att deltagarna orsakar skada.

En annan nyhet är att myndigheter kan utfärda bestämmelser om en organisatörs skyldighet att anmäla sin verksamhet till naturvårdsmyndigheten för samråd. För att myndigheten ska kunna ingripa mot verksamheten krävs att den skadar eller kan skada naturmiljön. Myndigheten kan inte ingripa enbart för att komma till rätta med olägenheter för fastighetsägaren.

Skyddade områden

För vissa skyddade områden gäller närmare föreskrifter av myndigheter om uppträdandet i skog och mark. Bland annat finns bestämmelser för nationalparker, naturreservat och områden med särskilt skydd för djurlivet, och kommunen kan utfärda särskilda föreskrifter vid t.ex. ridning/körning, tältning och eldning. Dessa bestämmelser kan ibland begränsa allmänhetens rättigheter mer än de allmänna reglerna om allemansrätt, till exempel genom tillträdesförbud eller förbud mot ridning. Men allemansrätten kan också utvidgas i ett naturreservat.

Att rida/köra under ansvar

Vi som sysslar med hästsport måste ta hänsyn till naturmiljön och till andra som utövar friluftsliv (7 kap. 1 § miljöbalken, ovan). Om marken skadas genom värslös ridning/körning kan skadeståndsansvar bli aktuellt, kanske framförallt för ridskolor eller andra som ordnar ridning i grupp utan att bry sig om skaderiskerna. Den som är ansvarig ledare för en grupp ryttare eller kuskar har ett extra stort ansvar och kan bli skadeståndsskyldig om gruppen orsakar skador under turen. Ridning kan också regleras genom lokala föreskrifter varför man alltid bör ta reda på vad som gäller i den lokala miljön där man vanligtvis brukar rida.

Att skräpa ner är straffbart

All nedskräpning utomhus på platser dit allmänheten har tillträde eller insyn är förbjudet enligt 15 kap. 30 § miljöbalken; det gäller både i naturen och inom bebyggda områden. Den

Naturen bjuder in dig och din häst till härliga upplevelser året runt – men kom ihåg att allemansrätten förpliktigar. Visa hänsyn.

skyldige kan straffas om inte nedskräpningen är "ringa" (29 kap. 7 och 11 § miljöbalken). Som ringa räknas det bland annat om skräpet inte medför obehag för andra eller risk för skada på människor, djur eller annan egendom.

Tänkvärt för hästmänniskor/hästfolk

Om vi följer allemansrättens anvisningar när vi vistas tillsammans med hästen i naturen och utövar vår sport eller hobby, ökar chansen till att vi kan fortsätta att använda andras marker att träna på även framöver. Allemansrätten ger oss frihet att fritt röra oss över andras marker. Däremot måste vi följa de regler som gäller och ta ansvar för de skador vi orsakar. Här följer några punkter vi hästmänniskor bör tänka på med hänsyn till naturen, allemansrätten och aktuell lagstiftning.

• KONTAKT MED MARKÄGARE

Om du tänker rida/köra regelbundet i samma område bör du först tala med den som äger eller brukar marken. Detsamma gäller om du vill lägga ut stockar och annat som hinder. Kravet på samråd är extra stort på den som driver organiserad rid-, galopp- eller travverksamhet.

• RIDNING/ KÖRNING I GRUPP

Om ni är fler som är ute tillsammans - tänk på att ridning/körning i grupp ställer ännu högre krav på försiktighet och hänsyn eftersom risken för markskador då är större. Det här gäller inte bara vid ridning/körning arrangerad av till exempel en klubb eller ridskola. Flera som rider/kör tillsammans är en grupp och måste planera sin ridning/körning därefter. Den som är ansvarig ledare för en grupp ryttare eller kuskar har ett extra stort ansvar och kan bli skadeståndsskyldig om gruppen orsakar skador under turen. Tänk också på att en ensam ryttare/kusk som regelbundet rider/kör på samma väg, kan orsaka lika stora skador som vid ridning i grupp.

• ORGANISERAD VERKSAMHET

Allemansrätten bygger på tillfälligt uppehåll. Därför lär den som driver organiserad rid-

trav- eller galoppverksamhet, skola eller läger och regelbundet vill använda annans mark för detta, inte kunna åberopa allemansrätten. När marken utnyttjas regelbundet på det här sättet och risken är stor för att verksamheten ger upphov till skador och olägenheter, passeras gränsen för vad markägaren ska behöva tåla utan samtycke. Skaffa därför alltid markägarens tillstånd vid den här typen av verksamhet.

Ett exempel på det är när en travtränare vanemässigt kör sina träningsrundor med häst och sulky på enskilda markvägar i travstallets omgivning. Ett sådant brukande kan ge betydande förslitningar på väg och mark. Ett annat exempel är när en ryttare regelbundet rider på annans mark i sådan omfattning att det ger bestående skador eller ändrar gångstigens karaktär. Sådana här beteenden kan medföra straffrättsligt ansvar.

• DU FÅR INTE ORSAKA SKADA

Du får inte orsaka skada på marken. Det är därför förbjudet att rida/köra över tomtmark, trädgårdar, planteringar (även skogsplanteringar), åkrar, vallar eller annan mark som lätt kan ta skada. Du får heller inte rida/köra på annan ömtålig mark, till exempel mjuka skogstigar, ängar och hagar, lavmarker och kärrmarker eller så att trädens rotsystem skadas. På vår och höst när markerna är blöta och mjuka är risken för markskador extra stor. Det gäller även mark som normalt tål ridning/körning, som skogsbilvägar och andra enskilda vägar som det i allmänhet är tillåtet att rida/köra på. Var rädd om dikeskanter och vägrenar.

Ägaren till enskild väg kan begära ersättning för skador.

Rid/kör inte på vandringsleder, i motionsspår eller i markerade skidspår. Undvik att rida/köra även i andra uppåkta skidspår. Vandringsleder brukar markeras med orange band runt träd och stolpar. Motionsspår och skidspår har blåa, röda, gula eller gröna märken på träd eller stolpar. Men ibland kan spåren markeras på annat sätt. Ta reda på vad markeringarna betyder i det område du brukar rida/köra i. Vid ridning/körning får du inte använda gång- eller cykelbanor.

• VÄGAR

Man skiljer mellan statliga vägar (allmänna vägar), kommunala vägar (gator), enskilda vägar med statsbidrag och enskilda vägar utan statsbidrag (privata), skogsbilvägar och ägovägar. Allmän väg och kommunala gator är till för allmänheten. Enskild väg, skogsbilväg och ägoväg ägs oftast av samfälligheter, privat eller av bolag.

Ridning eller körning på enskilda vägar går knappast att förbjuda eftersom en häst med ryttare eller kusk inte räknas som ett motordrivet fordon. Här gäller också allemansrätten, som ger alla rätt att beträda en enskild väg om denna inte skadas. Om skador uppkommer till följd av ridning har väghållaren möjlighet att kräva skadestånd enligt bestämmelserna i skadeståndslagen (1972:207). En förutsättning är bland annat att ryttaren/kusken orsakat skadorna genom vårdslöshet.

En enskild väghållare (med eller utan statsbidrag) kan inte förbjuda ridning eller körning

på vägen. Däremot kan det finnas lokala trafikföreskrifter som förbjuder både ridning och körning där. Den enskilde väghållaren kan ansöka hos kommunen om utfärdande av lokala trafikföreskrifter. Men observera att statsbidrag till underhåll vanligtvis förutsätter att vägen är öppen för all trafik.

Hästägare eller ansvarig för större verksamhet där ridning/körning i grupp förekommer regelbundet, bör alltid ta reda på vilka vägar de får använda. Att ta kontakt med ägaren av vägen och fråga om lov, är alltid det bästa sättet.

• VISA HÄNSYN

Även om du är i din fulla rätt att rida/köra i ett område måste du alltid ta hänsyn till andra som vistas där. Visa alltid hänsyn mot gående och tänk på att många människor är ovana vid hästar och inte riktigt vet hur de ska uppträda när de möter hästekipage. Var noga med att alltid stänga bommar och grindar du passerat och du får aldrig skrämra boskapsdjur. Det är också förbjudet att störa andras hemfrid, det vill säga du får inte rida/köra så nära bostadshus att du stör dem som bor där.

• SKYLtar

Ibland försöker markägare på olika sätt skydda sig mot både häst- bil- och gångtrafik genom att sätta upp privata skyltar ("Privat område", "Tillträde förbjudet" etc.). Dessa skyltar får man inte sätta upp utan tillstånd av kommunen, utom när det är alldeles klart att allmänheten inte får passera.

Om någon satt upp en skylt på en plats där du brukar rida/köra eller där du anser dig få rida/köra, bör du ta kontakt med markägaren. Om ni inte kommer överens och du fortfarande anser dig ha rätt, kan du vända dig till din kommun. Förutom privata skyltar kan det finnas sådana som riktar sig särskilt till hästtrafik och som kommit till efter kommunala beslut. Dessa skyltar är det viktigt att du känner till och följer.

Skyltar som du måste känna till

Ridning förbjuden.

Olämplig ridväg.

Påbjuden ridväg. Du måste följa det markerade ridspåret och får inte rida på andra håll i området.

Lämplig ridväg. Du bör följa det markerade ridspåret och undvika att rida på andra håll i området.

• ÖVRIGT

I vissa naturområden finns särskilda anvisningar för ridning/körning som du är skyldig att rätta dig efter. Ta därför alltid reda på vilka regler som gäller i det område där du brukar vistas tillsammans med din häst.

Lämna hunden hemma när du är ute och rider/kör. Det går inte att ha full kontroll över en hund från hästryggen eller sulkyn. På våren och sommaren, 1 mars–20 augusti, får inga hundar springa lösa i skog och mark. Det är dessutom förbjudet att skräpa ner i naturen. Släng därför godispapper och annat skräp i papperskorgar eller ta med det hem.

Om du har frågor angående allemansrätten kan du vända dig till Naturvårdsverket (08-698 10 00) och/eller Lantbrukarnas Riksförbund (08-787 50 00).

Författare:
Mikael Johansson,
Hästnäringens Kvalitets- och Miljöråd år 2001

